

Ad Librum, vertaald door Karel D'huyvetters (2012)

Renati Des Cartes principiorum philosophiæ pars I, & II, more geometrico demonstratae per Benedictum de Spinoza Amstelodamensem. Accesserunt ejusdem Cogitata metaphysica, in quibus difficiliores, quæ tam in parte metaphysices generali, quam speciali occurrunt, quaestiones breviter explicantur. Amstelodami, apud Johannem Riewerts in vulgo dicto, de Dirk van Assensteeg, sub signo Martyrologii. 1663

Deel 1 en 2 van de Principes van de filosofie van René Descartes, op meetkundige wijze verklaard door Benedictus de Spinoza van Amsterdam. Daaraan toegevoegd: zijn Metafysische overwegingen, waarin de moeilijkste kwesties bondig uitgelegd worden die voorkomen zowel in de algemene als in de bijzondere metafysica. Te Amsterdam, bij Jan Riewerts, in de volksmond in de Dirk van Assensteeg, in 't Martelaarsboek. 1663

Dit boek is de enige publicatie van Spinoza die tijdens zijn leven onder zijn eigen naam werd uitgegeven. Veeleer dan een verklaring van de principes van de filosofie van Descartes, zoals de titel zegt, is het een eerste uiteenzetting van de opvattingen van Spinoza zelf.

De voorpagina van de eerste editie vinden we op de website van de Nederlandse Koninklijke Bibliotheek. Daar staat ook deze afdruk van de opdracht *Ad Librum*, een epigram dat het boek meekreeg om het succes te wensen.

Over de cryptische ondertekening *I.B.M.D.* van het epigram lezen we in K.O. Meinsma, *Spinoza en zijn kring. Historisch-kritische studiën over Hollandsche vrijgeesten* (Martinus Nijhoff, 's-Gravenhage, 1896), herdruk met inleiding van Dr. S.B.J. Zilverberg (HES publishers, Utrecht 1980) op blz. 210, voetnoot, het volgende:

De Murr veronderstelde — toen hij in 1802 Spinoza's Annotationes ad Tract. Theol. Polit. uitgaf — dat deze J. B. de Rotterdammer Johannes Bredenburg zou geweest zijn, in de latere geschiedenis van het Spinozisme wel bekend. Spoedig werd de onjuistheid dier bewering aangetoond, daar Bredenburg van beroep wever was, eerst na 1670 latijn leerde, en zeker niet genoegzaam geoefend was om daarin een woordenspel in dichtvorm te vervaardigen. Prof. Van Vloten, als altijd vlug met conjecturen, wees op het feit (Supplementum, p. 302), dat in een lateren brief aan Spinoza (bij Van Vloten en Land. Ep. LXX, p. 236) een zekere Bresser genoemd wordt, en had dus spoedig de veronderstelling gereed. J. B. = Jan Bresser, M. Dr. Dr. A. van der Linde, de nauwkeurige opsteller der Bibliografie, nam deze gissing terstond aan als een bewezen feit, (Zie de noot bij N° 1 der bibliogr.) en liet mij daardoor eenige weken naar een boekje zoeken, (Baumgarten's Nachrichten) waarin geen woord omtrent dien Bresser staat. Toen mijn onderzoek naar dien man geen resultaat opleverde, welke natuurlijk de gedachte op, dat Van Vloten zich ook hier vergist had: en zoo is het. In onze Studenten-Albums is in dien tijd geen Bresser te vinden; in de goed bijgehouden Series Medicorum Amstelod. (op 't Amst. archief) is geen Dr. Bresser te vinden, in de Puyboecken, enz. is geen Jan Bresser te vinden. De bedoelde Bresser was dus geen Med. Dr. en kan even goed Adriaan of Klaas geheeten hebben. Bleef alzo de vraag, wie was J. B. die bovenstaand gedichtje vervaardigde, en met wien Spinoza later een brief wisselde? (Ep. XXXVII). Daar Meijer de voorrede schreef voor de Principia, moest de man, die er een gedichtje bijvoegde, wel een goede kennis of vriend van hem zijn. Meijer bezingt zelf, in het meergemelde Hs. Johannes Bouwmeester, Med. Dr. als zijn «oudste en trouwste vriend»

— zie boven blz. 150. — Johannes Bouwmeester was, volgens de *Series Med. Amstel. geneesheer te Amsterdam, (gepromoveerd te Leiden op 27 Mei 1658) en, volgens Meijer's gedicht, een vriend der wijsbegeerte ; niemand dan hij kan alzoo de persoon in kwestie zijn, aangezien onder Meijer's vrienden geen ander voorkomt, die zich I. B.M. D. kon teekenen. Ongelukkig is ook deze dwaling van Van Vloten algemeen aangenomen.*

Ad Librum

Ingenio seu te natum meliore vocemus,
Seu de Cartesii fonte renatus eas,
Parve Liber, quidquid pandas, id solus habere
Dignus, ab exemplo laus tibi nulla venit.
Sive tuum spectem genium, seu dogmata, cogor
Laudibus Authorem tollere ad astra tuum.
Hactenus exemplo caruit, quod praestitit; at tu
Exemplo haud careas, obsecro parve Liber;
Spinozae at quantum debet Cartesius uni,
Spinoza ut tantum debeat ipse sibi.

I.B.M.D.

Zoals gebruikelijk wordt hier en daar met woorden gespeeld.

Renatus betekent letterlijk 'herboren', maar het is natuurlijk ook de Latijnse vorm van de voornaam van René Descartes.

Exemplum komt driemaal voor. De eerste keer verwijst het naar de geschriften van Descartes, het vertrekpunt voor Spinoza's uiteenzetting van zijn eigen filosofie, maar de dichter benadrukt dat alle eer voor het boek niet van Descartes' voorbeeld komt, dat niet veel meer dan een aanleiding is. De tweede keer stelt hij dat er zelfs helemaal geen voorgaande is, dat zich met dit boek kan meten. De derde keer beweert hij dat Spinoza in feite helemaal geen voorbeeld behoeft.

Seu, seu, sive en *seu* verwijzen voor ons althans naar het roemruchte *Deus sive Natura*.

Hactenus doet de lezer ongetwijfeld glimlachen bij de herinnering aan de talrijke combinaties van *quatenus...eatenus* in Spinoza's geschriften.

Debet: Descartes mag zich gelukkig prijzen dat Spinoza hem zoveel eer bewijst door de aandacht die hij aan hem besteedt. Daaraan correspondeert *debeat*: Spinoza daarentegen is niemand iets verschuldigd, alleen zichzelf.

Lief boekje,

*Of we nu zeggen dat gij uit een knappere kop ontsproot
dan wel werd herboren uit de bron die Descartes is
mijn lieve boekje, u behoort alle eer voor wat gij ontbloot
er is geen lof die van een voorbeeld of een ander is
Dat ik van uw genie als van uw leerstellingen genoot
maakt dat uw auteur tot in de hemel prijzenswaardig is
Tot heden ontbreekt elk voorbeeld groter dan uw exploit
ik beweere, lief boekje, dat elk voorbeeld wel overbodig is
Descartes' schuld aan Spinoza alleen is overgroot
terwijl Spinoza's dank enkel aan zichzelf nodig is.*

Vertaald door Karel D'huyvetters, © 2012